

Erhard Cziomer

prof. zw. dr hab., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Prewencja kryzysowa, przewyciężanie konfliktów oraz konsolidacja pokoju w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w XXI wieku

Wprowadzenie

Celem opracowania jest syntetyczne przedstawienie miejsca i roli działań na rzecz prewencji kryzysowej, przewyciężenia konfliktów oraz konsolidacji pokoju w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec. Ze względu na ogromny potencjał demograficzny, gospodarczo-handlowy, technologiczny oraz ambicje polityczne Niemcy nie tylko odgrywają pierwszoplanową rolę w UE, lecz posiadają również interesy i powiązania o charakterze globalnym. Obszerność problematyki badawczej zmusza autora do koncentracji na ogólnych uwarunkowaniach, nowych zasadach koordynacji i na ocenie prób realizacji polityki prewencji kryzysowej, rozwiązywania konfliktów oraz stabilizacji pokonfliktowej na przykładzie zaangażowania Niemiec w Syrii w drugiej dekadzie XXI w. Artykuł opiera się na rozbudowanej bazie źródłowej oraz szerszych badaniach autora na temat nowej roli międzynarodowej Niemiec w XXI w.¹

¹ Zob. E. Cziomer, *Wyzwania nowej roli międzynarodowej Niemiec w dobie globalizacji, kryzysów gospodarczych i finansowo-politycznych po 2007 roku*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2018 (zawiera obszerną bibliografię).

Ogólne przesłanki działania Niemiec na rzecz prewencji kryzysowej oraz przewycięzania konfliktów

Od początku XXI w. wyraźnie nasiliły się przesłanki powstawania oraz utrzymywania gwałtownych międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Według Instytutu Badań nad Konfliktami Międzynarodowymi w Heidelbergu w 2014 r. w skali całego świata trwało łącznie 223 konfliktów międzynarodowych, w tym 44 konflikty zbrojne (24 ograniczone, 19 eskalujących)². Niemcy ze względu na pozycję trzeciego eksportera w skali światowej posiadały w drugiej dekadzie XXI w. silne powiązania gospodarczo-handlowe z partnerami na wszystkich kontynentach. Obejmowały one także obszary kryzysowe w Azji, Afryce oraz Ameryce Łacińskiej, zagrożone lub objęte konfliktami, również zbrojnymi³. Dodatkowo wśród partnerów handlowo-gospodarczych Niemiec było wiele państw o systemach autorytarnych – część z nich była również pośrednio lub bezpośrednio uwikłana w konflikty zbrojne ze swoimi sąsiadami. Według analiz Niemieckiego Towarzystwa Polityki Zagranicznej (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP) z 50 partnerów handlowych Niemiec w 2012 r. aż 20 to państwa o systemie autorytarnym lub „zdefektowanej demokracji”⁴.

Za ogólne przesłanki historyczne oraz współczesne, sprzyjające większemu zainteresowaniu Niemiec obszarami objętymi kryzysami lub konfliktami zbrojnymi można uznać między innymi:

- zamieszkiwanie w Niemczech w 2018 r. 10,6 mln cudzoziemców z zagranicznymi paszportami, którzy pochodzą z ponad 130 krajów świata;
- masowy napływ w 2015 r. do Niemiec blisko 1 mln „nielegalnych uchodźców”, z których ponad 400 tys. złożyło w 2018 r. wnioski o azyl, połowa z nich pochodziła z konfliktowych oraz pokonfliktowych obszarów Syrii, Afganistanu oraz Iraku;
- cudzoziemskie korzenie blisko 16 mln Niemców, z czego zdecydowana większość to potomkowie robotników gościnnych (*Gastarbeiter*), którzy już w czwartym pokoleniu przebywają na pobyt stały w RFN i posiadają podwójne obywatelstwo: niemieckie i kraju swego pochodzenia;
- znaczne preferencje dawnej RFN od 1955 r. oraz zjednoczonych Niemiec po 1990 r. dla pomocy rozwojowej oraz współpracy gospodarczej z krajami rozwijającymi się;
- długofalowe wsparcie oraz aktywne zaangażowanie się Niemiec w działalność na forum ONZ w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych⁵.

Powyższe przesłanki i tendencje rzutowały w dużym stopniu na silne powiązania gospodarcze, polityczne oraz społeczne Niemiec z kryzysogennymi obszarami pozaeuropejskimi, gdzie występują liczne napięcia i konflikty zbrojne. Ze względu na

² L. Schrader, *Innerstaatliche Konflikte zu Beginn des 21. Jahrhunderts*, bpb, 13. Oktober 2016, <http://www.bpb.de/internationales/weltweit/innerstaatliche-konflikte/54569/einfuehrung> [dostęp: 4.05.2018].

³ Szerzej zob. E. Cziomer, *op. cit.*, s. 144–160.

⁴ *Außenpolitik mit Autokratien*, red. J. Braml, W. Merkel, E. Sandschneider, De Gruyter Oldenbourg, Berlin 2014, s. 40–41.

⁵ Szerzej zob. E. Cziomer, *op. cit.* w poszczególnych rozdziałach; *In Deutschland leben so viele Ausländer wie noch nie. Wo kommen sie her?*, Orange by Handelsblatt, 12. April 2018, <https://orange.handelsblatt.com/artikel/29581> [dostęp 5.05.2018].

doświadczenia II wojny światowej oraz odpowiedzialność za zbrodnie hitlerowskie utrzymywała się w dawnej RFN oraz zjednoczonych Niemczech zarówno wśród społeczeństwa, jak i znacznej części elity politycznej – specyficzna kultura „wstrzemięźliwości wobec zaangażowania militarnego”. Oznaczało to w praktyce negatywny stosunek znacznej części społeczeństwa niemieckiego do różnych form wojskowych interwencji zbrojnych oraz preferencje dla postaw pacyfistycznych oraz poparcie dla pokojowej regulacji wszelkich konfliktów międzynarodowych. Należy w tym miejscu podkreślić, iż Bundestag dopiero w lipcu 1994 r. – po długich dyskusjach i kontrowersjach politycznych – zgodził się na udział niemieckich sił zbrojnych (Bundeswehry) w misjach pokojowych i stabilizacyjnych poza granicami Niemiec – po ich uprzedniej akceptacji, głównie przez Radę Bezpieczeństwa ONZ, NATO, UE oraz Bundestag.

W tym kontekście warto odnotować, iż centrolewicowy rząd SPD/Sojusz 90/Zieloni zainicjował już w 2004 r. regularne publikowanie raportów nt. „Planu Działań Cywilnej Prewencji Kryzysowej” (Aktionsplan „Zivile Krisenprävention”). Działania te kontynuowały następnie kolejne rządy: Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD (2005–2009), koalicji chadecko-liberalnej CDU/CSU/FDP (2009–2013) oraz ponownie koalicji chadecko-socjaldemokratycznej (2013–2017). W sumie w latach 2004–2014 opublikowano cztery raporty. Ostatni – 13 listopada 2014 r., w końcowej fazie tworzenia przedostatniego rządu Wielkiej Koalicji na czele z kanclerz Angelą Merkel⁶.

W sumie można stwierdzić, iż preferencje dla działań zmierzających do zapobiegania bądź też pokojowego przewyższania konfliktów międzynarodowych odznaczały się w Niemczech dużym stopniem kontynuacji – niezależnie od kolejnych zmian na scenie politycznej, w tym również zmiany koalicji rządzącej po wyborach do Bundestagu 22 września 2013 r. Raport z 13 listopada 2014 r. przyjmował wyraźnie zasadę nadrzędności cywilnych metod prewencji nad militarnymi jako elementu działania na rzecz konsolidacji pokoju. Zakładał on współdziałanie trzech resortów: Urzędu Spraw Zagranicznych (Auswärtiges Amt, AA), Ministerstwa Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, BMZ) oraz Ministerstwa Obrony (Bundesministerium der Verteidigung, BMVg.) Koncentrowały się one na ocenie następstw konfliktów zbrojnych, głównie w kontekście strat i cierpień ludności cywilnej. Ogólnie rozróżniano dwie fazy działań:

- faza szybkich, doraźnych działań prewencyjnych o charakterze wyprzedzającym w celu niedopuszczenia do wybuchu kryzysu, jego odroczenia bądź wyraźnego ograniczenia;
- faza wybuchu, zaostrenia i eskalacji konfliktu wymagająca podjęcia działań średniofalowych w celu jego załagodzenia lub przewyższania.

Efektem winna być stopniowa stabilizacja jako wstęp do rozwiązania konfliktu oraz ustanowienia trwałego pokoju.

Działania niemieckie miały charakter dwu- i wielostronny – w zależności od regionu świata polegały na współpracy ze strukturami ONZ, UE, OBWE lub Unią Afrykańską (UA). W centrum zainteresowania Niemiec w latach 2011–2013 znalazły się przede wszystkim następujące kraje (regiony) i zagadnienia:

⁶ Vierter Bericht der Bundesregierung über die Umsetzung des Aktionsplans „Zivile Krisenprävention, Konfliktlösung und Friedenskonsolidierung“ (Berichtszeitraum: Juni 2010 bis Mai 2014), Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode, Drucksache 18/3213, Berlin 2014, https://www.ifa.de/fileadmin/pdf/zivik/2014_Aktionsplan_4_de.pdf [dostęp: 1.05.2018].

- Tunezja i Egipt – wspomaganie ok. 200 projektów odnoszących się do budowy systemów demokratycznych, praworządności oraz różnych form pomocy prawnej i finansowej;
- Syria – pomoc humanitarna; zaopatrzenie uchodźców uciekających do Turcji, Libanu i Jordanii; działania zmierzające do likwidacji broni chemicznej i ograniczenia wojny domowej do terytorium Syrii;
- Jemen – próby wspomagania dialogu międzyplemiennego oraz procesu transformacji społeczno-gospodarczej;
- Sudan Południowy – pomoc humanitarna, wspomaganie funkcjonowania sił porządkowych oraz sądownictwa;
- Afryka Zachodnia (Wybrzeże Kości Słoniowej, Liberia, Sierra Leone, Niger, Gwinea) – wspomaganie praworządności, sądownictwa oraz struktur porządkowych;
- Mali – działania stabilizacyjne w stolicy oraz na prowincji, wsparcie finansowe oraz udział doradców w misjach ONZ (MINUSMA) i UE (EUTM), szkolenie wojska i policji malijskiej;
- Republika Środkowoafrykańska – ścisłe współdziałanie z Francją na polu stabilizacji polityczno-gospodarczej;
- Afganistan – doradztwo (szkolenia sił zbrojnych i policyjnych), wsparcie odbudowy dróg, szpitali, szkół itp. Dodatkowo organizowano szkolenia policyjno-prokuratorskie w procesie przekazywania władzy rządowej oraz administracji terenowej w prowincjach⁷.

Z biegiem lat zaangażowanie finansowe Niemiec w działania cywilno-prewencyjne w poszczególnych rejonach zapalnych wzrastało. W 2006 r. łączne wydatki Niemiec na działania cywilno-prewencyjne z elementami stabilizacyjnymi wynosiły 26 mln USD, a w latach 2010–2013 – już 1,6 mld USD. Wzrost kosztów wynikał z konieczności ilościowego oraz jakościowego poszerzenia niemieckiego zaangażowania w takich zakresach jak:

- dążenie do przywrócenia stabilnych struktur państwowych poprzez wspieranie praworządności, demokratyzacji, usprawniania administracji i struktur politycznych, obserwację wyborów itp.;
- działania na rzecz przestrzegania praw człowieka;
- tworzenie nowych lub konsolidacja istniejących sił porządkowych;
- wspieranie niezależności mediów;
- inspirowanie różnych form mediacji oraz dialogu społecznego na szczeblach lokalnych;
- wspieranie odbudowy infrastruktury i gospodarki, pomoc humanitarna oraz działania osłonowe w kontekście ogromnych zaniedbań w kwestii zaspokajania podstawowych potrzeb społecznych⁸.

Powyższe działania były prowadzone nie tylko przez rząd federalny w Berlinie, ale również przez liczne organizacje społeczne, kościoły itp. Poszczególne agendy rządu federalnego miały jednak decydujący głos w kwestii koordynacji działań pozostałych struktur.

⁷ *Ibidem*, s. 4–11.

⁸ *Ibidem*, s. 13–39.

Zmiany koordynacji działań na polu prewencji kryzysowej, przewyższania konfliktów oraz konsolidacji pokonfliktowej w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec od połowy drugiej dekady XXI w.

Wraz z utworzeniem drugiego rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU i SPD 11 grudnia 2013 r., z kanclerz Merkel na czele, Niemcy weszły w fazę przyspieszenia praktycznych wysiłków na rzecz zwiększenia własnej roli i odpowiedzialności międzynarodowej. Znalazło to odzwierciedlenie w bezpośrednim zaangażowaniu w próby rozwiązania kryzysu ukraińskiego (od 2014 r.) oraz w aktywnym uczestnictwie w rozmowach pokojowych z Syrią i negocjacjach z Iranem w sprawie rezygnacji z prób zbudowania własnej bomby atomowej (2015 r.).

Silne zaangażowanie Niemiec w sprawy stabilizacji obszarów pokonfliktowych w Iraku i Syrii było jednym z wyników reformy Urzędu Spraw Zagranicznych (Auswärtiges Amt, AA) „Review 2014 – Aussenpolitik weiter denken”. Nowy minister spraw zagranicznych Frank-Walter Steinmeier z SPD po długich dyskusjach z ekspertami niemieckimi i zagranicznymi w ciągu 2014 r. doprowadził do znacznych zmian w sposobie reakcji AA na kryzysy i konflikty międzynarodowe. Po szerszych dyskusjach specjalistów w marcu 2015 r. w resorcie spraw zagranicznych utworzono nowy specjalny departament S: „Krisenprävention, Stabilisierung, Konfliktnachsorge und Humanitäre Hilfe” (Prewencja kryzysowa, stabilizacja, działania pokonfliktowe, pomoc humanitarna, od 2016 r.)⁹.

Departament ten uzyskał znaczne uprawnienia międzyresortowe – zajmuje się zarówno bieżącą obserwacją genezy i przebiegu kryzysów i konfliktów międzynarodowych, jak i formułowaniem konkretnych wniosków i zadań w celu ich rozwiązywania i doprowadzenia do trwałego pokoju i stabilizacji. W ramach departamentu powołano następujące grupy robocze:

- Grupa ds. sterowania oraz spraw zasadniczych;
- Grupa ds. państw upadłych;
- Biuro ds. budżetu oraz organizacji spotkań i konferencji;
- Grupa ds. wczesnego ostrzegania oraz planowania scenariuszy;
- Centrum Międzynarodowych Operacji Pokojowych (CMOP);
- Sztaby powoływane doraźnie dla rozwiązywania nowych zadań¹⁰.

Na czele departamentu S stoi od początku jego istnienia Tom Koenig, dyplomata i ekspert z dużym doświadczeniem międzynarodowym, zdobytym m.in. na stanowiskach kierowniczych w strukturach ONZ.

W 2016 r. w ramach nowego departamentu uruchomiono dodatkowo specjalną grupę roboczą „Pomoc humanitarna”, która zajmuje się szybkim dostarczeniem pomocy materialnej lub finansowej osobom oraz grupom, które ucierpiały w wyniku

⁹ *Leitlinien Krisenengagement und Friedensförderung*, Auswärtiges Amt, 1. Juni 2016, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/krisenpraevention/6-projektbeispiele/160601-leitlinien/280956> [dostęp: 12.04.2018].

¹⁰ *Das Zentrum für Internationale Friedenseinsätze (ZIF)*, Auswärtiges Amt, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/karriere/io/organisationen/friedensmissionen-node/friedensmissionenzif-node> [dostęp: 13.05.2018].

katastrof naturalnych lub epidemii bądź też zostały wciągnięte w nagłe działania i ruchy zbrojne. W tym kontekście warto podkreślić, iż 14 lipca 2017 r. rząd federalny zmienił dotychczasowy plan akcyjny z 2004 r. na wytyczne dla uelastycznienia i przyspieszenia udzielania pomocy obszarom kryzysowym w bliższym i dalszym sąsiedztwie Europy. Ważnym elementem zmiany było powołanie do życia liczącej kilkadziesiąt osób Rady Naukowej (*Beirat*) z udziałem wybitnych specjalistów, naukowców, praktyków, dyplomatów, przedsiębiorców i polityków¹¹. Od połowy 2016 r. pomoc humanitarna w szerszym zakresie trafiała już zarówno na Ukrainę, do Syrii, Iraku, jak i do innych obszarów kryzysowych na Bliskim i Środkowym Wschodzie oraz w Afryce i Ameryce Łacińskiej (Kolumbia).

Bardzo ważne funkcje w realizacji programów stabilizacji pokonfliktowej pełni wspomniane już Centrum Międzynarodowych Operacji Pokojowych (CMOP). W 2004 r. zatrudniano w nim 300, a w 2017 r. – już 1300 specjalistów o różnych kwalifikacjach i profilach zawodowych, ze znajomością kilku języków obcych (poza angielskim głównie francuskiego, arabskiego, rosyjskiego i hiszpańskiego). Centrala w Berlinie koordynuje działania CMOP w różnych regionach świata – w zależności od potrzeb zatrudnia dodatkowo specjalistów z krajów realizacji poszczególnych projektów.

Wyżej zaznaczono już, iż w swoich działaniach na rzecz prewencji kryzysowej, rozwiązywania konfliktów oraz stabilizacji pokonfliktowej resort spraw zagranicznych musiał ściśle współpracować z resortami współpracy gospodarczej i rozwoju oraz obrony. Pierwszy zajmował się głównie współfinansowaniem wielu projektów AA. Wynikało to z faktu, iż BMZ posiada średnioroczny budżet ok. 7–9 mld EUR, a resort spraw zagranicznych tylko ok. 5–6 mld EUR. Natomiast BMVg. poza przygotowaniem oraz wysyłaniem wojskowych misji stabilizacyjnych i pokojowych odgrywał wspólnie z Urzędem Kanclerskim kluczową rolę w definiowaniu głównych celów i zasad polityki bezpieczeństwa Niemiec w drugiej dekadzie XXI w. Znalazło to wyraz w „Białej Księdze” (*Weissbuch*)¹², w której definiowano nowe zagrożenia i wyzwania dla polityki bezpieczeństwa:

- 1) terroryzm transnarodowy;
- 2) przestrzeń informacyjno-cybernetyczna;
- 3) konflikty międzypaństwowe, w tym nowe formy wojen hybrydowych;
- 4) państwa upadłe i zły system rządzenia państwowego;
- 5) dalszy wyścig zbrojeń i proliferacja broni masowego rażenia;
- 6) ochrona linii informacyjno-komunikacyjnych, zaopatrzenia, transportu i handlu oraz zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia surowcowego i energetycznego;
- 7) zmiany klimatu;
- 8) niekontrolowana i nieregularna migracja, przybierająca gwałtownie na sile w skali globalnej ze względu na brak perspektyw rozwojowych w wielu krajach i regionach pozaeuropejskich;

¹¹ *Den Frieden in der Welt fördern. Leitlinien verabschiedet*, Die Bundesregierung, 14. Juni 2017, <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2017/06/2017-06-14-friedenspolitische-leitlinien.html> [dostęp: 30.04.2018].

¹² *Weissbuch 2016. Zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr*, Berlin 2016, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975292/736102/64781348c12e4a80948ab1bdf25cf057/weissbuch-zur-sicherheitspolitik-2016-download-data.pdf> [dostęp: 23.07.2016].

9) pandemii i inne choroby zakaźne¹³.

Na tej podstawie sformułowano następujące priorytety polityki bezpieczeństwa Niemiec:

- 1) ogólnopaństwowa ochrona prewencyjna terytorium Niemiec oraz niemieckich obywateli w kraju i poza jego granicami;
- 2) wzmocnienie zdolności wojskowych do współdziałania z NATO i UE;
- 3) nieograniczone korzystanie z szlaków komunikacyjnych, zaopatrzenia, transportu i handlu, jak również dbałość o bezpieczeństwo zaopatrzenia surowcowo-energetycznego;
- 4) wczesne rozpoznanie, przeciwdziałanie i powstrzymywanie kryzysów i konfliktów, m.in. przez zachętę partnerów i sojuszników Niemiec do współpracy w zakresie działań prewencyjnych oraz powstrzymywania agresorów;
- 5) angażowanie się w działania na rzecz sprawnie funkcjonującego ładu międzynarodowego¹⁴.

Istotny dla dalszej analizy jest priorytet 4. Należy w tym miejscu dodać, iż według danych z początku maja 2018 r. w 23 misjach stabilizacyjnych i pokojowych NATO, ONZ i UE uczestniczy ok. 3800 żołnierzy i oficerów Bundeswehry. Największe kontyngenty stacjonują w Afganistanie (1098 osób), Mali (ponad 1000), na Morzu Śródziemnym (1200), na Rogu Afryki (75), w północnym Iraku (150) oraz w innych rejonach Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki Północnej i Subsaharyjskiej. Poza głównymi zadaniami szkolenia oddziałów wojskowych często współpracują one także z komórkami CMOP w ramach zapobiegania konfliktom oraz stabilizacji obszarów pokonfliktowych. W latach 2016–2017 zadania te były związane głównie ze zwalczaniem źródeł nielegalnej migracji, ratowaniem uchodźców na Morzu Śródziemnym oraz innymi działaniami prewencyjno-stabilizacyjnymi¹⁵.

Zaangażowanie Niemiec w zakresie prewencji kryzysowej, rozwiązywania konfliktów i stabilizacji obszarów pokonfliktowych (ze szczególnym uwzględnieniem Syrii)

Rząd CDU/CSU/SPD opublikował 19 czerwca 2017 r. obszernie sprawozdanie ze swej działalności w latach 2014–2017 wraz z nowymi wytycznymi na przyszłość: „Kryzysy wyprzedzać, konflikty przewyższać, pokój wspomagać”¹⁶. Ze dokumentu – oraz szeregu innych raportów i ocen rządu federalnego – wynika, iż jednym z najistotniejszych elementów prewencji są działania w stosunku do pokrzywdzonej ludności cywilnej.

¹³ *Ibidem*, s. 34–46.

¹⁴ *Ibidem*, s. 49–54.

¹⁵ Zob. *Einsatzzahlen – die Stärke der deutschen Kontingente*, Bundeswehr, Berlin, 7. Mai 2018.

¹⁶ Unterrichtung durch die Bundesregierung. Leitlinien der Bundesregierung – Krisen verhindern, Konflikte bewältigen, Frieden fördern. 19. Juni 2017 Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/12813, Berlin 2017, <http://dipbt.bundestag.de/doc/btd/18/128/1812813.pdf> [dostęp: 20.04.2018].

Ogólnie zaangażowanie Niemiec w rozwiązanie jednego najbardziej złożonych i skomplikowanych kryzysów międzynarodowych – kryzysu syryjskiego od 2011/2012 r. – należy rozpatrywać w trzech aspektach:

- 1) polityczno-dyplomatycznego wymiaru udziału Niemiec w próbach zakończenia wojny domowej w Syrii;
- 2) kontrowersji wokół militarnego wsparcia dla Turcji oraz udziału Bundeswehry w walce przeciwko Państwu Islamskiemu (IS) w Syrii;
- 3) zaangażowania Niemiec w pomoc humanitarną dla ludności syryjskiej¹⁷.

Polityczno-dyplomatyczna rola Niemiec w walce z IS w Syrii oraz Iraku

Generalnie można stwierdzić, iż w Niemczech początkowo z wielką uwagą i sympatią obserwowano wydarzenia tzw. Arabskiej Wiosny. Zakładano bowiem, iż przyczyni się ona do stabilizacji i demokratyzacji państw Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. Jednak już na przełomie 2011 i 2012 r. sytuacja w poszczególnych krajach, w tym także w Syrii, skomplikowała się. Rozbite i skłócone grupy syryjskiej opozycji politycznej były ostro zwalczane przez reżim dyktatorski prezydenta Baszara al-Assada, a ludność cywilna w dużych miastach była narażona na coraz większe straty, zwłaszcza ze względu na użycie przez reżim broni chemicznej. Administracji amerykańskiego prezydenta Baracka Obamy nie udało się pozyskać ani poparcia sojuszników zachodnich, ani zgody Kongresu USA na prewencyjne uderzenie przeciwko wojskom al-Assada. W tej sytuacji najważniejszym zadaniem było – częściowo przy pomocy Rosji – doprowadzenie do wyrażenia przez prezydenta al-Assada zgody na zniszczenie syryjskich zasobów broni chemicznej. Pierwszoplanową rolę w tym zakresie odegrały Niemcy – niemieckie firmy wcześniej dostarczały różne elementy broni chemicznej reżimowi al-Assada i były najlepiej przygotowane pod względem technicznym do jej zniszczenia. Rząd federalny kanclerz Merkel zgłosił konkretną propozycję – broń zniszczono w Niemczech w ciągu 2014 r. pod kontrolą wyspecjalizowanych zespołów wojskowo-technicznych Bundeswehry¹⁸.

Właściwe rozmowy pokojowe w formacie 5 plus 1 (pięciu członków Rady Bezpieczeństwa ONZ – USA, Francja, Wielka Brytania, ChRL, Rosja) plus Niemcy odbywały się w Szwajcarii w latach 2013–2015. Niemcy wspierały jednoznacznie stanowisko USA, starając się bezskutecznie doprowadzić do zbliżenia i współpracy między USA a Rosją w walce przeciw IS w celu zakończenia wojny domowej w Syrii. Równocześnie utrzymywano bezpośrednie kontakty z rządem Iraku oraz z władzami autonomicznymi irackiego Kurdystanu. Koncentrowały się one zarówno na przygotowaniu planów stabilizacji obszarów częściowo wyzwolonych spod władzy IS, jak i tworzeniu lepszych warunków dla ludności oraz uchodźców – w Syrii i Iraku oraz krajach sąsiednich. Rozmowy 5+1 nie miały pomyślnego zakończenia. Wsparcie Rosji

¹⁷ M. Asseburg, *Der Arabische Frühling. Herausforderung und Chance für die deutsche und europäische Politik*, Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin 2011 (SWP Studie, S 17), https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/studien/2011_S17_ass_ks.pdf [dostęp: 21.03.2016].

¹⁸ Zob. D. Ganser, *Illegale Kriege. Wie die NATO-Länder die UNO sabotieren. Eine Chronik von Kuba bis Syrien*, Orell Füssli Verlag, Zürich 2017, s. 284–321.

jednoznacznie wzmocniło od września 2015 r. pozycję al-Assada, który odegrał decydującą rolę w pokonaniu IS¹⁹.

Zaangażowanie militarne Niemiec w Syrii oraz Iraku

Udział Niemiec w koalicji państw pod kierunkiem USA przeciwko IS po 2012 r. można syntetycznie opisać następująco:

- 1) Na prośbę Turcji Niemcy w ramach kontyngentu NATO już w 2012 r. zainstalowały na pograniczu turecko-syryjskim dwie wyrzutnie rakiet typu Patriot, wraz z obsługą (250 wojskowych specjalistów). Jednak współpraca z władzami tureckimi nie układała się pomyślnie ze względu na uzbrojenie oraz szkolenie kurdyjskich peszmergów przez Niemcy. Turcja realizowała na pograniczu z Syrią własne interesy, niezależnie od uzgodnień z NATO. Doprowadziło to do wycofania przez rząd federalny rakiet Patriot z Turcji w 2015 r.²⁰.
- 2) Po zamachach terrorystycznych w Paryżu w listopadzie 2015 r., w ramach europejskiej solidarności z Francją rząd CDU/CSU/SPD po uzyskaniu mandatu Bundestagu wysłał do walki z IS sześć samolotów Tornado i fregatę typu 122 „Augsburg” oraz 1200 żołnierzy i oficerów obsługi. Równocześnie żołnierze Bundeswehry szkolili od przełomu 2014 i 2015 r. oddziały kurdyjskich peszmergów, dostarczając im także broń oraz amunicję. W sumie jednak w zwalczaniu militarnym IS w Syrii i Iraku Niemcy odgrywały trzeciorzędną rolę w stosunku do czołowych państw zachodnich, zwłaszcza USA, Francji i Wielkiej Brytanii.
- 3) Udział militarny Niemiec był więc nieznaczny, jednak ich dobre kontakty z centralnymi władzami irackimi w Bagdadzie oraz autonomicznymi Kurdystanie, jak również grupami prozachodniej opozycji w Syrii pozwalały na dobrą orientację w stratach wojskowych i cywilnych i zapewniały dane do analiz potrzeb stabilizacji oraz przyszłej konsolidacji pokojowej. Dlatego Niemcy w ramach koalicji przeciwko IS przewodzili grupie V – „Stabilizacja obszarów wyzwolonych”. Zasiadali też w pozostałych grupach roboczych, odpowiedzialnych za:
 - I) działania militarne;
 - II) blokowanie dopływu przekazów finansowych;
 - III) blokowanie dopływu zagranicznych bojowników;
 - IV) strategię komunikowania²¹.

Znaczna część personelu kontyngentu niemieckiego stacjonowała na pograniczu turecko-syryjskim i korzystała z tureckiego lotniska wojskowego Incirlik. Jednak gwałtowne pogorszenie się stosunków turecko-niemieckich w 2016 r., w następstwie nieudanego puczu wojskowego w Turcji (ucieczki oficerów tureckich do Niemiec, wyroki skazujące w Turcji dla Turków z niemieckimi paszportami, odmowa wydawania wiz

¹⁹ *Kampf gegen Terrorismus*, Auswärtiges Amt, 20. Juli 2016, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/terrorismusok/terrorismus/207398> [dostęp: 26.03.2018].

²⁰ M. Gebauer, *Bundeswehr beendet Einsatz in der Türkei*, „Spiegel Online”, 15. August 2015, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/patriot-raketenabwehr-bundeswehr-mission-in-der-tuerkei-endet-a-1048270.html> [dostęp: 26.03.2018].

²¹ Zob. E. Cziomer, *op. cit.*, s. 142–144.

tureckich deputowanym Bundestagu itp.) spowodowało wiosną 2017 r. wycofanie całego personelu i bazy niemieckiej z Turcji do Jordanii²².

Pomoc humanitarna Niemiec dla Syrii oraz państw sąsiadujących

Niemiecki Auswärtiges Amt rozróżnia pięć kategorii pomocy humanitarnej:

- pomoc natychmiastowa (*Soforthilfe*) – w przypadku katastrof naturalnych z masowymi stratami ludzkimi, wymagających odpowiedniej akcji ratowniczej oraz pomocy żywnościowej, lekarskiej itp.;
- pomoc konieczna (*Nothilfe*) – pomoc wydłużona w czasie, w przypadku zniszczeń będących konsekwencją walk zbrojnych, pozbawiających większe grupy ludzkie zaopatrzenia w żywość, wodę pitną i zaspokojenia innych podstawowych potrzeb;
- pomoc przejściowa (*Übergangshilfe*) – pomoc średniofalowa, forma pośrednia między pomocą natychmiastową a konieczną, przekazywana systematycznie w dłuższej perspektywie czasowej, wymaga dużych nakładów sił i środków;
- prewencja wyprzedzająca katastrofy (*Katastrophenvorsorge*) – kompleksowe działania wyprzedzające w przypadku występowania niebezpiecznych ognisk zapalnych, wymagających uruchomienia mechanizmów, zasobów materialnych oraz ludzkich w celu zapobiegania katastrofom naturalnym lub konfliktom zbrojnym;
- likwidacja min oraz ładunków bojowych (*Minen- und Kampfmittelräumung*) – usunięcie min oraz innych ładunków wybuchowych zagrażających życiu oraz zdrowiu ludzi po zakończeniu wojen i konfliktów zbrojnych²³.

W praktyce niemiecka pomoc humanitarna dotyczy najczęściej ludności całych państw lub najbardziej zagrożonych regionów, objętych wojnami domowymi, innymi formami działań zbrojnych lub długotrwałymi oraz powtarzającymi się katastrofami naturalnymi (susze, powodzie, epidemie, zmiany klimatu). Pomoc taka obejmuje budowę obozów dla uchodźców, remonty zniszczonych pomieszczeń, domów, infrastruktury drogowej, budowę studni, wodociągów, szpitali, szkół, uruchomienie opieki lekarskiej oraz zabezpieczenie dostaw podstawowych artykułów i środków spożywczych. W tym sensie pomoc humanitarna stanowi jeden z zasadniczych elementów rozwiązywania kryzysu syryjskiego.

Niemcy odgrywały kluczową rolę udzielaniu pomocy humanitarnej dla uchodźców z obszarów zajętych przez IS w Syrii i Iraku, którzy szukali schronienia na terenach wolnych od zagrożeń wojennych i w krajach sąsiednich – zwłaszcza Libanie, Jordanii i Turcji – do chwili masowych ucieczek do Europy, zwłaszcza do Niemiec od sierpnia/września 2015 r. Oblicza się, iż wysokość pomocy humanitarnej RFN dla mieszkańców objętych wojną domową w Syrii i Iraku oraz dla uchodźców w krajach sąsiednich w latach 2013–2015 wyniosła łącznie 2 mld EUR. Na początku lutego 2016 r. w Londynie w ramach międzynarodowej konferencji dawców pomocy humanitarnej dla Syrii na łączną deklarację ok. 11 mld EUR wszystkich krajów uczestniczących, Niemcy

²² Zob. M. Gebauer, *Verlegung nach Jordanien. Bundeswehr hat Incirlik-Abzug minutiös durchgeplant*, „Spiegel-Online“, 5. Juni 2017, www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-bundeswehr-arbeitet-bereits-an-verlegung-nach-jordanien-a-1150733.html [dostęp: 17.05.2018].

²³ Zob. *Grundlagen der humanitären Hilfe*, Auswärtiges Amt, 5. Januar 2017, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/humanitaerehilfe/-/205108> [dostęp: 17.05.2018].

zadeklarowały najwięcej – 2,3 mld EUR do 2019 r., wyprzedzając USA i Wielką Brytanię²⁴. W 2017 r. zadeklarowały dobrowolnie dalszy 1 mld EUR na pomoc humanitarną w Syrii. W odróżnieniu od wielu państw, które albo nie dotrzymują w swoich zobowiązań, albo wypełniają je nieregularnie, od 2012 r. Niemcy należą do najbardziej solidnych dawców pomocy rozwojowej. Oficjalne statystyki AA podają za lata 2012–2017 zakres i wartość zarówno pomocy humanitarnej, jak i stabilizacyjnej. Dane w tabeli 1 obejmują nie tylko obszar Syrii kontrolowany przez siły prozachodnie, lecz także wszystkich uchodźców syryjskich zamieszkających na obszarze krajów sąsiedzkich (Jordania, Liban, Irak i Turcja). Ich liczba szacowana jest na 6–7 mln. Pomoc humanitarna w odniesieniu do nich obejmuje głównie dopłaty i wydatki na żywność, wodę oraz inne artykuły pierwszej potrzeby, jak również zapewnienie dachu nad głową w obozach przejściowych lub wynajętych mieszkaniach.

Tabela 1. Pomoc humanitarna Niemiec dla Syrii i regionu w latach 2012–2017 (w mln EUR)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Wartość pomocy	52	181	174	292	640	720

Źródło: *Hilfe für Syrien*, Auswärtiges Amt, 27 Februar 2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/syrien-node/-/1624292> [dostęp: 17.05.2018].

Bardzo skomplikowane jest funkcjonowanie oraz finansowanie szkolnictwa podstawowego i zawodowego dla syryjskich dzieci i młodzieży przebywających poza terytorium kontrolowanym przez reżim al-Assada. Większość dzieci i młodzieży musi uczęszczać do szkół znajdujących się w państwach sąsiadujących z Syrią.

Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju RFN finansowało w 2017 r. łącznie 85 tys. etatów (Liban – 7 tys., Jordania – 24 tys., Turcja – 18 tys., Syria – 26 tys., Irak – 10 tys.) – stanowisk dla nauczycieli i instruktorów pracujących z syryjskimi dziećmi i młodzieżą (8 tys. uczniów w Libanie, 63 tys. w Jordanii, 280 tys. w Turcji).

W sumie więc w wymienionych państwach dzięki wsparciu Niemiec osiągnięto następujące efekty:

- 350 tys. dzieci zostało objętych regularnym nauczaniem, aby wyeliminować analfabetyzm;
- 8750 młodych ludzi zdobyło potrzebne kwalifikacje zawodowe, pozwalające na podjęcie pracy;
- W zburzonych miastach irackich, głównie Mosulu, wyremontowano i przekazano do użytku rodzinom 1700 mieszkań;
- Przy zatrudnianiu uchodźców szczególnie zwracano uwagę na to, aby ok. 10% wszystkich stanowisk pracy przeznaczyć dla kobiet (w oświacie – blisko 60%).

²⁴ *Elf Milliarden Dollar für syrische Flüchtlinge. Geberkonferenz in London*, Die Bundeskanzlerin, 4. Februar 2016, <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Reiseberichte/2016-02-04-syrien-konferenz-london.html> [dostęp: 17.05.2018].

- W parkach oraz na terenach zniszczonych wojną zasadzono ok. 1,7 mln drzewek²⁵.

Przy realizacji powyższych celów oświatowych oraz infrastrukturalnych Niemcy współpracują zarówno z ludnością poszkodowanych regionów, jak i innymi krajami oraz międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi. Bez takiej współpracy nie można byłoby rozwiązać najbardziej palących problemów na miejscu.

W tabeli 2 zestawiono kwoty przeznaczane przez Niemcy na stabilizację, czyli próby rozwiązywania kryzysu syryjskiego w latach 2012–2017. Są to środki przekazane na prowadzenie rozmów pokojowych w Genewie (zarówno dla syryjskich grup opozycyjnych, jak i ekspertów oraz specjalistów ONZ i innych organizacji międzynarodowych), a także na finansowanie straży pożarnej, szpitali, administracji samorządowej oraz innych komórek i struktur w Syrii poza obszarem zarządzanym przez reżim prezydenta al-Assada. Bez tych środków życie ludności na obszarach objętych działaniami zbrojnymi często nie byłoby w ogóle możliwe²⁶.

Tabela 2. Pomoc stabilizacyjna Niemiec dla Syrii i regionu w latach 2012–2017 (w mln EUR)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Wartość pomocy	5	59	22	6	48	41

Źródło: *Hilfe für Syrien*, Auswärtiges Amt, 27 Februar 2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/syrien-node/-/1624292> [dostęp: 20.05.2018].

W sumie na różne formy pomocy humanitarnej dla ludności syryjskiej AA wydatkował w 2017 r. ok. 10% swojego budżetu na ten cel. Wśród niemieckich priorytetów pomocy międzynarodowej są również: Irak i Afganistan, Ukraina (Donbas), a z państw afrykańskich – Republika Środkowoafrykańska, Sudan Południowy, Nigeria, Niger, Czad i Kamerun. Łącznie na wszystkie te państwa w 2017 r. AA wyasygnował 1,7 mld EUR, z czego na Ukrainę (Donbas) przypadało ok. 23 mln EUR²⁷.

Warto zaznaczyć, iż ponoszenie przez Niemcy kosztów międzynarodowej pomocy humanitarnej jest nieuniknione, jeśli brać dodatkowo pod uwagę masowy napływ „nielegalnych uchodźców” z Syrii do Niemiec. W 2014 r. były to 39 332 osoby, w 2015 – 158 657, a 2017 – 48 974²⁸. Tworzą oni w Niemczech silne środowiska i sieci migracyjne. Nie widzą perspektywy szybkiego powrotu do ojczyzny, w której trwa wojna domowa. W umowie koalicyjnej CDU/CSU/SPD z 8 lutego 2018 r. uzgodniono

²⁵ Zob. *Cash for work: Job campaign gives people new opportunities*, BMZ, https://www.bmz.de/en/publications/type_of_publication/information_flyer/information_brochures/Materialie272_cash_for_work.pdf [dostęp: 17.05.2018].

²⁶ *Hilfe für Syrien*, Auswärtiges Amt, 27. Februar 2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/syrien-node/-/1624292> [dostęp: 17.05.2018].

²⁷ *Humanitäre Hilfe für Notleidende. Fluchtursachen bekämpfen*, Die Bundesregierung, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/flucht-und-asyl/humanitaere-hilfe-fuer-notleidende-463518> [dostęp: 17.05.2018].

²⁸ *Zahlen zu Asyl in Deutschland*, bpb, <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/flucht/218788/zahlen-zu-asyl-in-deutschland> [dostęp: 17.05.2018]

dotąd, że od maja 2018 r. Niemcy będą przyjmować miesięcznie 1000 dzieci syryjskich z rozłączonych rodzin, w których co najmniej jeden z rodziców posiada zgodę na pobyt stały w Niemczech jako uznany azylant. Przedłużanie się wojny domowej w Syrii może doprowadzić do nasilenia się migracji Syryjczyków do Niemiec i całej UE²⁹. Ze względu na powolny proces readmisji uchodźców do krajów Bliskiego Wschodu i Afryki oraz trudności ich integracji w Niemczech – nowy rząd CDU/CSU/SPD zaplanował w maju 2018 r. wysokość ogólnych wydatków na cele polityki migracyjnej do 2022 r. na 78 mld EUR, z czego budżet federacji wyniesie 70 mld EUR, a budżet samorządowy uzyska dotację federalną 8 mld USD. Wydatki socjalne na uchodźców wyniosą 21 mld EUR, na naukę języka niemieckiego – 13 mld EUR, a na koszty zakwaterowania i rejestracji – 5,2 mld EUR. Natomiast na koszty ogólne zwalczania przyczyn nielegalnej migracji poprzez pomoc humanitarną i rozwojową w skali globalnej do 2022 r. Niemcy zarezerwowały 31 mld EUR³⁰.

Podsumowanie

Prewencja kryzysowa, przewyższanie konfliktów oraz stabilizacja pokonfliktowa pozostaną ważnym elementem polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec. Dotyczy to także różnych implikacji kryzysu syryjskiego dla polityki azylowej Niemiec w wymiarze wewnętrznym i międzynarodowym.

Z przeprowadzonej analizy wynikają następujące wnioski o charakterze ogólnym:

- 1) Ze względu na doświadczenia historyczne oraz opóźniającą się reformę i modernizację Bundeswehry Niemcy wyraźnie preferują metody pokojowe i działania cywilne w rozwiązywaniu nasilających się w drugiej dekadzie XXI w. konfliktów międzynarodowych.
- 2) Pierwszoplanową rolę w projektowaniu oraz realizacji działań prewencyjnych i stabilizujących odgrywa resort spraw zagranicznych, w ścisłej współpracy z resortami współpracy gospodarczej i rozwoju oraz obrony, pod kierunkiem Urzędu Kanclerskiego.
- 3) Opisane działania zwiększają dodatkowo prestiż międzynarodowy Niemiec na forum ONZ, a w wymiarze długofalowym przysparzają im również korzyści w handlu zagranicznym.
- 4) Zaangażowanie Niemiec w rozwiązanie kryzysu syryjskiego po 2012 r. pokazuje złożony i kompleksowy charakter działań prewencyjnych, jak również trudności w toku rozwiązywania konfliktów oraz stabilizacji pokonfliktowej.
- 5) Największym wyzwaniem dla Niemiec oraz całej Europy pozostaje nierozwiązany do tej pory systemowo problem nielegalnej migracji uchodźców z Afryki oraz Bliskiego i Środkowego Wschodu do UE.
- 6) Pod wpływem krytyki amerykańskiej administracji prezydenta Donalda Trumpa i NATO rząd CDU/CSU/SPD – choć z wielkimi oporami – deklaruje obecnie

²⁹ Szerzej zob. E. Cziomer, *op. cit.*, s. 257–287.

³⁰ *Kosten der Migration: 78 Milliarden Euro für Flüchtlingspolitik bis 2022*, Handelsblatt, 19. Mai 2018, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/migration-fluechtlingspolitik-kostet-bund-bis-2022-rund-78-milliarden/22583802.html?ticket=ST-485861-iuKTYe5LEmxc6QODBPkj-ap5> [dostęp: 17.05.2018].

zwiększenie budżetu obronnego oraz modernizację Bundeswehry do 2024 r. Jest to ważne także ze względu na potrzebę większego zaangażowania się militarnego Niemiec w misje stabilizacyjne NATO oraz pokojowe ONZ. Zmiany te nie wpłyną jednak w większym stopniu na preferencje Niemiec dla cywilnych działań prewencyjnych i pokonfliktowych.

Prewencja kryzysowa, przezwyciężanie konfliktów oraz konsolidacja pokoju w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w XXI wieku

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie roli i miejsca prewencji kryzysowej, przezwyciężania konfliktów oraz stabilizacji pokonfliktowej w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w XXI w. Tekst składa się z trzech części, w których skoncentrowano się na: ogólnych przesłankach działania Niemiec na rzecz prewencji kryzysowej oraz przezwyciężania konfliktów w XXI w.; zmianach w koordynacji działań dotyczących prewencji kryzysowej, przezwyciężenia konfliktów oraz konsolidacji pokonfliktowej w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec od połowy drugiej dekady XXI w.; zaangażowaniu Niemiec w zakresie prewencji kryzysowej i rozwiązywania konfliktów na wybranych przykładach stabilizacji obszarów pokonfliktowych, ze szczególnym uwzględnieniem Syrii. Przedstawione działania wiążą się także z szerszym zagadnieniem – koniecznością rozwiązania problemu masowego napływu „nielegalnych uchodźców” z Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki do Niemiec i innych państw UE.

Słowa kluczowe: Niemcy, prewencja kryzysowa, rozwiązywanie konfliktów, stabilizacja pokonfliktowa, Syria

Crisis prevention, overcoming conflicts and consolidation of peace in Germany's foreign and security policy in the 21st century

Abstract

The author's goal is to present the role and place of crisis prevention, overcoming conflicts and post-conflict stabilization in Germany's foreign and security policy in the 21st century. The article consists of three parts focused on the following areas: some general causes of Germany's actions for crisis prevention and overcoming conflicts in the 21st century; changes in the area of action coordination regarding crisis prevention, overcoming conflicts and post-conflict consolidation in Germany's foreign and security policy since the half of the second decade of the 21st century; Germany's involvement in the field of crisis prevention and conflicts resolution, particularly in the selected examples of the stabilization of post-conflict areas, especially including Syria. The above-mentioned actions involve the wider issue of the necessity of searching a long-term solution of the mass inflow of "illegal refugees" from the Middle East and Africa to Germany and other EU countries.

Key words: Germany, crisis prevention, conflict resolution, post-conflict stabilization, Syria

*Предупреждение возникновения кризисных ситуаций,
преодоление конфликтов и укрепление мира во внешней
политике и политике безопасности Германии в XXI веке*
Резюме

В статье рассмотрено место и роль предупреждения возникновения кризисных ситуаций, преодоления конфликтов и проблемы постконфликтной стабилизации во внешней политике и политике безопасности Германии в XXI в. Текст состоит из трех частей, в которых автор сосредотачивается на следующих вопросах: общие предпосылки действий Германии в пользу предотвращения возникновения кризисных ситуаций и преодоления конфликтов в XXI в.; изменения в координации действий направленных на предотвращение кризисов, преодоление конфликтов, а также постконфликтной консолидации во внешней политике и политике безопасности Германии, начиная с середины второй декады XXI в.; действия Германии направленные на предупреждение возникновения кризисных ситуаций и решение конфликтов на отдельных примерах стабилизации постконфликтных районов, в том числе в Сирии. Рассмотренные действия связаны также с более широкой проблемой – необходимостью решения проблемы массового наплыва «нелегальных беженцев» с Ближнего и Среднего Востока, а также Африки в Германию и другие страны ЕС.

Ключевые слова: Германия, предупреждение возникновения кризисных ситуаций, решение конфликтов, постконфликтная стабилизация, Сирия

